tette meg. A magyar és a román nép kapcsolatainak sokévszázados történetében mindez csupán egyetlen pillanatot jelent. Gyakran azonban egy-egy nagy fényben kigyúló történelmi pillanat világítja meg az országok és nemzetek legfontosabb érdekeit és tennivalóit. Úgy hiszem, hogy az 1945—1948-as esztendők magyar—román irodalmi-kulturális kapcsolatainak is ilyen megvilágító jelentősége van.

JEGYZETEK

1. Most, Punte, Silta. (1940). Európai utas. Bp. 1973. 693 l.
2. Iorga, Nicolae: Contra dusmaniei dintre nacii, Romani si Unguri, Bucuresti. 1932. 31. l.
3. Az erdélyi magyar—román jövő kilátásai. Tiszatáj, 1948. 525—529. l. (Eredetileg részlet a szerző Romani si Ungari. Bucuresti, 1947. c. könyvéből.)
4. Mai román líra. Bp. 1947. 5—6. l.
5. Magyar—román közös múlt. Bp. 1948. 264. l.
6. A társaság munkájáról: Magyar—Román Társaság. Asociatia Maghiaro—Romána 1945—1947. Bp. 1948.
7. Vö. Kemény G. Gábor (szerk.): A szomszéd népekkel való kapcsolataink történetéből. Válogatás hét évszázad írásaiból. Bp. 1962. 877—878. l.
8. Köszöntjük a dunatáji olvasót. A Váradi Hídverés. Bp. 1946. 5—6. l.
9. A román kulturális hét munkájáról: Magyar—Román Társaság. Asociatia Maghiaro—Romana 1945—1947. Bp. 1948. Továbbá: Groza Péter pénteken Budapestre érkezett. Szabad Nép, 1947. máj. 3. 5. l., Tildy és Groza a magyar—román barátságról a Mocsáry Kollégium megnyitó ünnepélyén. Uo. máj. 4. 3. l., Groza elmondja... Uo. máj. 4. 6. l., Külföldiek vendégjárása Magyarországon. Magyar Nemzet, 1947. máj. 1. 3. l., Groza és kisérete megérkezett Budapestre. Uo. máj. 3. 3. l.
10. A társaság munkájáról: Keleti Kapu, 1946. 1. sz. 1947. 2. sz.

KÖTELES PÁL

Töprengés egy torzkép előtt

ION LĂNCRĂNJAN: GONDOLATOK ERDÉLYRŐL

A magyar szellemi élet a közös léthez méltó érdeklődéssel figyeli a szomszédos népek íróinak esztétikai-gondolati értékeket közvetítő műveit. A legértékesebbek, ha késedelemmel is, de eljutnak a magyar olvasók könyvespolcaira. Az elmúlt évtizedekben e fordítások révén jelentősen gyarapodtak ismereteink a szomszédos népek irodalmáról, múltjáról és jelenéről. E művekkel gazdagodott élményvilágunk is. Talán nem fölösleges említeni, hogy e fordításokkal sokasodtak a szellemi hidak, a magyar nép becsülése is a véle egy régióban élő népek iránt — éppen mert közelről megismerhette a szomszédság sajátos gondolkodását, teremtő kedvét, lelkiségét, álmait, mindazt, amit művek közvetítenek az olvasó számára. A szellemi hidak tartópillérei azzal is erősebbre cserélődtek, ha alkalom kínálkozott vitáink továbbfolytatására, az elvek, meggyőződések, szándékok tisztázására. Nem ok nélkül vélhetjük úgy, hogy e viták fellegeket úsztattak el közös égboltunkról, s a szellem napsugara mindkét oldalon csökkentette a hajlamot a történelmi gyökerű neurózisra. Ezek a viták épp nyíltságuknál fogva, nemhogy elmérgesítették volna a sebeket, épp ellenkezőleg, fölfakasztották a gennyedést, és segítették a gyógyulást. Minden szervezett vagy spontán vita ledöntött egy-egy lelki válaszfalat, nem a feszültséget, hanem a bizalmat erősítette.

Persze igen nehéz egy nemzeti irodalom egész teljesítményének a számontartása, még reménytelenebb föladatnak tűnik a válogatás és fordítás. Gyakran megesik, hogy épp a legjelentősebb művek lefordítatlanul maradnak, az is, hogy a középszerűnek nagyobb figyelmet szentelünk, mint amennyit megérdemelne. Ennek is meglehet azonban a haszna. Hiszen az esztétikai minőség hiánya még inkább arra készteti az olvasót, hogy a lemeztelenedett gondolatokra figyeljen. Ilyen munka *Ion Lăncrănjan: Gondolatok Erdélyről* című cikkgyűjteménye (Cuvint despre Transilvania, Bukarest, 1982). Ez a könyv, ha nem is önismeretünket, de realitásérzékünket mindenképpen gyarapíthatja, még inkább növelhetné, ha magyarul is olvashatnánk. Csak magyarra fordítva tekinthetne minden érdekelt abba a (görbe-) tükörbe, amelyet ha nem is a kor, de a kor egy megbízottja tart elénk. A kép vigasztalan, de a tükörbe tekintés elkerülhetetlen.

A könyv négy részre tagolódik. Az Erdélyi rapszódia cikkei még 1957-ben keletkeztek. A Szülőföldben 1979-es írások kaptak helyet, míg a terjedelmesebb harmadik fejezet 1980-as datálással „A hazafiság — életszükséglet" címen ajánlja magát. Már a fejezetcímek is érzékeltetik, hogy az Erdély körüli témákat az érzelmek felől közelíti meg a szerző. A szentimentális vallomások a kötet címéül is adott Gondolatok Erdélyről (1982) fejezetben csúcsosodnak egyetlen indulatzuhataggá, furcsa módon arról, hogy Erdély, a „többezer éves ősi román föld" biztonságát továbbra is veszélyeztetik a magyarok.

A dagályos stílusú, frázisértékű állításokat terjengősen ismételgető, a tapasztalatnak és történelmi igazságnak fittyet hányó, az olvasók érzelmeire apelláló és spekuláló könyvet csakis tartalmi szempontból érdemes vizsgálni. Azt szükséges elodázhatatlanul elemezni, hogy *mi miatt* és *milyen célból* szerkesztették egybe a negyedszázados időszakot átfogó cikkgyűjteményt? A cikksorozat azt sugallja ugyanis, hogy az elmúlt 25 évben *nem* szűnt meg a veszélykontinuitás. A szerző többször megismétli, hogy a veszélyhelyzet *azóta* létezik, amióta a magyarság megjelent Európában és megpróbálta leigázni a maga vad módszereivel a magas kultúrájú, ősi dák és szelíd római hagyományok szerint élő román népet. A mai olvasó természetesen némi történelmi leckében is részesül a régmúltról, mielőtt még a szerző a mai veszélyekről szólna. *Kijelenti* például, hogy „...amikor a magyarság betolakodott Erdélybe, a románok már rég keresztények voltak, s ez döntő fontosságú a kor viszonyai szempontjából; (a románok) településeken éltek, nemcsak pásztorkodtak, földműveléssel is foglalkoztak..." (144. l.) A magyarság viszont még négyszáz évvel később sem illeszkedett be az európai létviszonyokba, továbbra is nomád módon élt. „Freisingeni Ottó püspök feljegyzése szerint" ugyanis a magyarok — olvasható a mai híradás — „náluk otthon a pusztán még a 12. században is sátrakban laktak" (144. l.).

Barbárságunkról a perdöntő forrásanyagot Illyés Gyula közvetíti a Puszták népében Lăncrănjan számára. Itt azonban annyit mindenképpen szükséges megjegyezni, hogy a szerző a román nyelvben meghonosodott „puszta" szót pejoratív jelentésében használja, ami nagyjából az Erdély nélküli történelmi Magyarország területére vonatkoztatandó. A püspök által az Alföld népéről rögzült híradás átlényegül a „pusztán élő magyar nép" ázsiai életviteléről szóló tudósítássá: barbárságunk történelmi evidenciájává. Illyés művének érzékletes történelmi példái a továbbiakban nem is érdeklik Lăncrănjant. Abbahagyja idézését, még mielőtt meginogna saját előítéletrendszere is. Olvashatott ugyan Ottó püspök vallomásának közvetlen szomszédságában más forrásanyagot is, de ezeket jobbnak tartja elhallgatni. Acsády Ignác forrásközlését például a 12. század eleji dömösi apátságról. Az apátsághoz ekkor 57 falu tartozott, és a történész pontosan fölsorolja, hogy melyik *falunak* hány házhelye, *háza*, portája volt. A lajstrom áttekintése azonban nincs ínyére a szerzőnek, hisz ez nem illik 12. századi nomád voltunkról konstruált freskójába. Ez az idézési és értelmezési mód egyébként fő-fő módszere a cikkek írójának. Kedvenc időtöltése a tudatos ferdítés, az olvasók félrevezetése. Az így nyert „tények" és „adatok" szolgálnak aztán alapul a veszélykoncepció kimunkálásához. E történelmietlen képzel-

gés szerint Erdélynek Magyarországhoz való tartozása olyan égbekiáltó igazságtalan volt, hogy „Ady Endre, Bartók Béla és mások áldásukat adták Erdély és Románia egyesülésére". (161. l.) Akik mit sem tudnak a magyar történelemről, akik csak felületesen ismerik az európai népek történelmét, realitásérzéküket viszont megfertőzték a cikkgyűjteményhez hasonló írások és beszédek, azok talán megtörténtnek fogadhatják az Adynak és Bartóknak tulajdonított magatartást. Azt is, amit a mai viszonyokról ír a szerző.

Lăncrănjan, finoman szólva, beteges valóságtorzító. Érvényes ez az észrevétel a történelmi sorsfordulók „elemzésére" éppúgy, mint a szociál-pszichológiai megközelítést kívánó témákra, jelenségekre. Ha lehetséges, még fokozottabban így van, amikor megfellebbezhetetlennek tűnő biztonságtudattal rajzolja meg a két nép — a magyar és a román — jellembeli tulajdonságait. A szerző prekoncepciójában a magyarság vad, hódító természetétől alapvetően elüt a román nép „mélyen humánus és megértő" karaktere. A szerző szerint teljesen indokolatlan a különbségtevés magyar „parasztok, munkások és polgárok" között. Minden rétegnek és személynek hajlama van a mások elnyomására, az úr, a gazda szerepének vállalására. (165. l.) Ezt a törekvésünket állítólag mindmáig makacsan őrizzük magunkban. De nem is történhetett másként, lévén szó népünk faji jellemvonásáról. Tulajdonképpen e másokat elnyomó hajlamunk miatt kerültünk be az európai történelemkönyvekbe is. A románokról viszont — egyszerűsödik fekete-fehér ellentétpárrá a képlet — azért nem írt senki, mert a dákok utódai mindig békességet kívántak, s századokon át csöndben meghúzták magukat Erdély hegyeiben. „Ha a románok is fosztogató seregekben dúltak volna az Alpokig, s a Rajnáig, ha kegyetlen fosztogatások közepette kalandoztak volna bármerre is (mint a magyarok tették), keresvén a minél zsírosabb zsákmányt, s a helyet a letelepedésre, ha ők (a románok) is egyszerre, egy bizonyos napon keresztelkedtek volna meg, mint más népek (a magyarok) tették (István király parancsára), akkor őket is gyakrabban és nagyobb nyomatékkal emlegette volna a kor krónikása." (138. l.) Ilyen kétes dicsőségre azonban a békés keresztény életmódra áhító románság sose vágyott: a háborúnál többre becsülte a békét, a kardrázásnál a „mélységesen humanista" életformát. A két nép karakterének összebékíthetetlen mássága miatt állandósult egyébként a román—magyar bajvívás is. Az agresszív magyarok ugyanis ezer éven át megpróbálták elnyomni, kizsákmányolni, sőt kiirtani a szelíd román népet. A történelmi együttlét alatt „mindig volt agresszió és voltak agresszorok, mivel a románoktól örökké elvettek valamit." (131. l.) Föl sem ötlik a szerzőben, hogy a szegény jobbágy romántól nemcsak Erdélyben vettek el valamit, hanem a román fejedelemségekben — Havasalföldön és Moldvában, majd Óromániában is. (Zárójelben saját magyarázataim. K. P.)

A tanulságul szolgálható magyar vagy román történelmi példák nem érdeklik a szerzőt, kizárólag a koncepcióját szolgáló faji aspektusokat értelmezi. És ha úgy véli, hogy a példatár nem elég bőséges, akkor azonnal följogosítva érzi magát annak kijelentésére, hogy a magyar történészek megpróbálják a történelmet „megagyusztálni" (sic!), mialatt „érdekeik szerint hazudoznak" (140. l.). A fejét népnevelésre adó Lăncrănjan azt szeretné, ha a történelmi eseményekről mindenki az ő fantáziainterpretációját fogadná el, ha például a sajátos román „nemes nagylelkűségről" senkiben nem támadna kétkedés azzal az állítással kapcsolatban, hogy 1920 és 1940 között Erdélyben maradéktalan volt a magyar kisebbség egyenjogúsága; hogy „az anyanyelv használata a legkevésbé sem volt korlátozva" (169. l.). A szerzőt csöppet sem zavarja, hogy a korabeli román és magyar sajtó egészen másról tudósít, hogy a történészek sem így ismerik azt az időszakot. Úgy tesz, mintha nem tudna róla, hogy a harmincas évek második felében a színtiszta erdélyi magyar falvak állami iskoláiban a magyar gyermekek anyanyelvükön nemhogy az osztályban, de még az udvaron sem szólalhattak meg. Azt is tudnia illenék (tudja is nyilván), hogy a magyar községek kisiskolásait a román nemzeti és egyházi ünnepeken távoli falvak román templomaiba vezényelték, hogy az állam nyelvén és idegen rítus sze-

rint dicsérjék az urat, s dicsőítsék a királyt. Az már csak ráadásélmény és -szenvedés volt, hogy a hivatalokban magyarul tilos volt beszélni. Erre mindenütt feliratok figyelmeztették az állampolgárokat. Még föltételezni is képtelenség, hogy Lăncrănjan ne így ismerné a történelmet. Nyilván ilyennek ismeri ő is, de a tények zavarják, így hát megmásítja őket.

Szemlélete torzulásának egyik legjellemzőbb példája, ahogyan a vasgárdisták 1940/41-es rémtetteit elintézi, ahogyan a kivégzésekből, terrorakciókból is a nagylelkűséget hámozza ki, ügyelvén arra, hogy a példázatból a magyarságra árnyék vetüljön. „E zord időszakkal kapcsolatban — írja — emlékeztetnünk kell a (román) demokratikus és antifasiszta erők harci egységén túl ...az egész román nép mélységesen emberséges és mélyen demokratikus magatartására, amely annál tartózkodóbb lett, minél inkább növekedett a kardcsörtetés körülötte: nem verte a zsidót zsidó volta miatt, és nem juttatta így vagy úgy a Gestapo kezére, hogy aztán megsemmisíteni vigyék őket; nem köpte szembe a magyart se magyarságáért..." (170. l.) Tegyük túl magunkat a stílus vakvágányain, ne akadjunk fenn a szerző frazeológiáján se, ne firtassuk, hogy általában használható-e egy népre, hogy emberséges, egy másikra viszont hogy embertelen. Szorítkozzunk mindössze annak megállapítására, hogy ez egyszer igazat mondott a szerző: valóban, Romániában nem deportálták a zsidókat, a „zsidó kérdés" radikális megoldása ugyanis éppen az említett vasgárdaéra alatt már 40/41-ben megkezdődött, majd 42/43 telén be is fejeződött. Két esztendő alatt közel félmillió zsidót semmisítettek meg — igaz, német közreműködés nélkül. A stációk pedig: Csernovitz, Kisinyov, Ogyessza, Dalnyik, Cetatea Alba, Vartujeni, Bogdanovka. Ebben a számban nem foglaltatnak a Iasi-ban, Bakóban, Galacon, a kisebb számban Erdélyben kivégzettek. Elképzelhetetlen, hogy ne hallott volna szerzőnk Calotescu tábornok és Isopescu ezredes eredeti módszereiről: a jég alá lövetésekről, amit aztán a nyilasok oly szívesen utánoztak és alkalmaztak 1944 telén Budapesten. A Bug partján s jege alatt több tízezer zsidó lelte halálát, igaz, a fázósabbakat istállókba terelték, hogy aztán tűzhalál martalékaivá váljanak. A zsidóság második világháborús tragédiájával foglalkozó munkákban fellelhető adatokat nem lehet egyetlen tollvonással lomtárba utalni.

A púderezés, vagy ahogy a „jeles" szerző írja, a „célszerű hazudozás" nem változtat a történelmi tényeken. Az 1944. augusztus 23-i, valóban zseniálisan előkészített román katonai átállást is olyan fajelméleti köntösbe öltözteti, mintha a fordulat a román nép „mélységes emberségének" lett volna egyenes következménye. A szerző úgy véli, hogy ezzel a frázissal kiiktatható az eseményekből mindaz, ami a második világháború címszava alatt román vonatkozásban szóba kerülhet, az például, hogy Hitlernek Románia volt a keleti fronton nemcsak a legodaadóbb, de leghatékonyabb támogatója is. Feledni látszik, hogy 1942-től nem kevesebb, mint egymillió román katona harcolt a keleti fronton, abban a reményben is persze, hogy fasiszta győzelem esetén a németek semmisnek tekintik a Bécsi döntést, s Észak-Erdély újra Romániához fog tartozni. Tegyük hozzá mindehhez, hogy Antonescuék nem csupán Nagy-Románia területi integritásáért vállalták a hatalmas véráldozatot, hanem idegen területek megszerzésének reményében is. Ribbentrop már 1941. november 28-án kifejtette Mihail Antonescu román külügyminiszternek, hogy „A Führer azt is megértené, ha Románia nemcsak régi határai visszaállítását követelné, de igényt tartana ezek biztosítása céljából egy megfelelő védőövezetre, és Odesszára is." Nos, ebből az igényből és ígéretből szerveződött a román tartományként igazgatott Transzisztria — A Dnyeszteren túli terület. Az igények ugyanígy terebélyesedtek nyugati irányba is. Amikor 1944. március 23-án, mindössze néhány nappal Magyarország német megszállása után Hitler Klessheimbe rendelte Antonescut. Fontosnak tartotta kijelenteni: „Németország nem tartja szükségesnek, hogy továbbra is mint a Bécsi döntést garantáló hatalom funkcionáljon." Észak-Erdélyt visszaígérte Romániának, nem feledkezve meg róla, hogy február 26-án maga Antonescu ösztönözte Magyarország német megszállását, fölajánlva a román csapatok részvételét is...

Lăncrănjan kiiktatja a román történelemből a félmillió zsidó kiirtását éppúgy, mint az idegen területek megszerzésének vágyát és tényét, mivel ezek tudomásulvétele megkérdőjelezné sajátos elméletét.

Az intenzíven ható veszélytudat fenntartásához, tudatosításához, pszichológiai megalapozásához az a mesébe illő néphiedelem szükségeltetik, hogy a *mindig* ártatlan népre az *örökös* ármánykodás jelenti a halálos veszedelmet. Friss illusztrációként a szerző szinte kéjjel említi, hogy 1940 szeptemberében mikként gyilkoltak a magyarok a visszacsatolt Észak-Erdély *egész* területén. Az Ippen és Treznán történt attrocitásokat minden józanul gondolkodó magyar mindig is elítélte. Több tucat áldozata volt ezeknek a szörnyűségeknek. Ám a megtorlásokat nem a magyar nép, mégcsak nem is a magyar hadsereg követte el, hanem katonai alegységek, amelyeknek parancsnokait és az akcióban részt vevő tiszteket azonnal *magyar hadbíróság* elé állították és elítélték. Nem mentségünkre kell ezt megállapítani, hanem csak az igazság kedvéért. Ha a szerző a tényeket az igazságnak megfelelően reprodukálná, tudósítva például a megtorlás okairól is, akkor nem lehetne vitánk vele. De nem ezt teszi. Sőt, a két helyen megesett katonai önkényt szövegmanipulációval általános érvényűvé terebélyesíti. A manipulált szöveg a két drámai esemény ürügyén így hangzik el: „gyilkosságokat és attrocitásokat követtek el (1940) őszén és azután egész Észak-Erdélyben, Ippen Treznán és másutt..." (133). A hangsúly az interpretációban egész Észak-Erdélyre esik, a vélt általános népirtásra, a tényleges bűnök színhelye viszont „csak példává" szelídül. De nemcsak a földrajzi térség szélesül ki, a bűnökben részt vevők köre is tágul. A megsemmisítési kísérlet ugyanis csak így hihető el. A szerző képzeletében fölsorakoznak az emberirtás és embernyomorítás legbarbárabb középkori módszerei. Lăncrănjan szerint 1940—1944 között egész Észak-Erdélyben irtották a magyarok a románokat. „...színre léptek a baljóslatú dübörgő léptű leventék és rongyos gárdisták (?), akik öltek és gyilkoltak, akasztottak és embereket szabdaltak össze — románokat természetesen, de nemcsak románokat. Házakat és templomokat gyújtottak föl, a temetők sírkeresztjeiről levakarták a román neveket, szuronnyal aprítottak össze terhes asszonyokat, szuronyhegyre tűzött csecsemőkkel jártak-keltek; állatok helyett embereket fogtak járomba, másoknak levágták a fülét, kivágták a nyelvét... azt akarták elérni, ami elődeiknek az ezeréves elnyomás alávalóságaival sem sikerült: egy több ezer éves nép kiirtását, amelyet senki és semmi nem pusztíthat el..." (135. l.)

Hol és mikor estek meg ezek a szörnyűségek? A szerző nem tartja fontosnak a választ, hisz forrásként legfönnebb saját képzeletét jelölhetné meg.

A történelmi események felidézését a jelenkori helyzet ecsetelésével és a jövő lehetőségeinek felvillantásával dúsítja. Figyelmeztetése vésztjósló: „Nem szabad felednünk, hogy voltak és vannak Erdélyre vonatkozó revíziós tendenciák: az irredentizmus emelgeti a fejét a közelünkben, és kint távolabb is: nyilvánosan az egységről és testvériségről szónokolnak, miközben galádul hátuk mögé rejtve készítik (döfésre) a tőrt..." (131. l.) A szerző kitartóan szuggerálja olvasóinak, hogy a vész nem szűnt meg, s emiatt a nemzeti összefogásnál nincs parancsolóbb föladat. Hadd ne bonyolódjunk most annak az elemzésébe, hogy mi indokolja a nem létező veszélytudat táplálását. Vessünk inkább még egy pillantást a revizionizmus melegágyára, úgy, ahogyan azt Lăncrănjan hirdeti: „Különös — írja —... hogy 1966-ban egy fontos budapesti fórumon *elhangozhattak* az alábbi szavak: A trianoni békeszerződés imperialista békediktátum volt, amely földarabolta Magyarországot, Romániához csatolva Erdélyt." Ezt a hamis, minden alapot nélkülöző eszmét hangoztatta ugyanaz a felszólaló a Helsinki Konferencián is: „...az első világháborúban hiába hozott véráldozatok ellenére a legyőzött Magyarország területe a korábbiakhoz képest egyharmadával csökkent..." (132. l.) A helsinki felszólalás megadja a kulcsot a magyar személyiség azonosításához, aki két izben használta a „megengedhetetlen" szavakat. Aligha van olyan román újságolvasó, aki az azonosításra képtelen lenne. A szerző természetesen épp azt akarja, az azonosítás lehetőségének meg-

teremtését. *Ez a feladata.* Módszeréhez híven Lăncrănjan mindkét citátumot céljaihoz igazítva, gondolati és szöveg-összefüggéseiből szándékosan kiszakítva fordította. De még az új összefüggésrendszerben is csak ferdítés a fordítás. Az az égbekiáltó pontatlanság is elkövetődik a fordítói buzgalom közepette, hogy a román szöveg az ország egyharmadának elvesztéséről tudósít, holott a magyar személyiség beszédében a valósághoz hűen az egyharmad megmaradásáról és a kétharmad elvesztéséről esett szó. Épp e mértéktelenül nagy területek és több milliós magyar tömegek elcsatolása teremtett gondot, az, hogy Trianonban nem érvényesült sem a willsoni önrendelkezési jog, sem a néprajzi határok elve. *Ez a körülm ny tartja napirenden a nemzetiségi jogok gyakorlásának kérdését.* Még akkor is így van, ha Lăncrănjan úgy hirdeti, hogy Romániában nincs is igazi nemzetiségi kérdés, csak annak mesterséges, denaturált formája, hiszen Románia nem soknemzetiségű ország, hanem „egységes nemzeti állam" (185), ahol más etnikai csoportok mellett „magyar származásúak" is élnek. (185. l.)

És hogy erre a nem magyar, hanem csak magyar származású népségre milyen történelmi szerepet osztottak a felszabadulás után — figyelmeztet a szerző — soha nem szabad feledni. A romániai magyarságnak ez a szerepvállalása csak úgy érthető meg igazán, ha nem tévesztjük szem elől a magyarok faji sajátosságát, uralkodási vágyát. Ám még mielőtt kimondaná a végső és megfellebbezhetetlen ítéletét Erdély és a nemzetiségi kérdés dolgában, egy odavetett mondattal párhuzamot vont Kossuth és Kun Béla politikája között, kijelentvén, hogy politikájukat mindketten „nem magyar érdekek szolgálatába állították" (174. l.). Ezzel szemben a román vezetés mindenkoron a nép érdekeit tartotta szem előtt. Erdély kérdésében is következetesen érvényesítette a megalkuvás nélküli román nemzeti érdekeket. „Tovább haladva *a dolgok lényege felé* meg kell mondani, hogy egy román kommunista számára a dolgok másként jelentkeztek. Egy román kommunista a fenti tézist (Kossuth és Kun Béla közös nevezőre ítélt nemzetietlen politikáját) érthető módon csak összeszorult szívvel fogadhatta el..." A nemcsak ősi jogon birtokba vett, de vérrel újraszerzett Erdély dolgában a román kommunisták minden „nem román" szempontot elutasítottak. Csakhogy amikor a második világháború után Észak-Erdélyt újra Romániához csatolták, az erdélyi magyarság galád módon janicsár szerepre vállalkozott, s így a magyarság felelős mindazokért a bűnökért, törvénytelenségekért, amelyek az 1948—1958 közötti évtizedben Romániában történtek.

A magyar kisebbség e konstrukciós perben minden rossz okozójaként idéztetik a történelem ítélőszéke elé. „A felszabadulás után, tehát azt követően, hogy a régi társadalmi rend struktúrája már ledőlt: az (osztályharc) éleződése sokkal kegyetlenebb volt ott, ahol románok voltak a szenvedők, ott, ahol pártszervezetek és az állami intézmények, továbbá természetesen az államvédelem élén soviniszta vagy nem soviniszta magyarok működtek — a munkában való testvériesülés elutasítói vagy ellenségei." (175. l.)

A mondatból világosan kitetszik, hogy a szerző nem csupán az osztályharc torzulásaiért teszi felelőssé a romániai magyarságot, de újra előbukkan a két nép jelleme közötti alapvető különbség is. Hiszen a románság már akkor is kívánta-óhajtotta — egy később meghonosodott politikai frazeológia szellemében — a „munkában való testvériesülést", csakhogy a „soviniszta és nem soviniszta magyarok" mit sem tanultak a történelmi leckékből, kisajátították a párt és állami vezetést, ráadásként pedig a hírhedt Államvédelmi Hivatalt, s megpróbálták mindazt — amit már unalmas is leírni. Az olvasó pedig, akinek korábban azt szuggerálták, félig nyilvánosan hirdették is, hogy a felszabadulás után a zsidók voltak minden bűnök elkövetői, végre rendet teremthet emlékezetében. Most már mindenki számára világos kell legyen, hogy a magyarság a felszabadulás után is azon törte a fejét, hogy az internálótáborokban, a Duna-csatorna munkálatainál és a szűkössé váló börtönökben hogyan pusztíthatná el a román népet. És ez a — „külső és belső" — mesterkedés csak azért vált lehetségessé, mert a romániai magyarság mértéken felüli jogokhoz jutott.

„Így aknázódott alá az annyira óhajtott egység és egyenlőség, amely kilendült a szükséges és kötelező egyensúlyi helyzetből: egyeseknek (a magyaroknak) folyvást adtak, hogy »nyugalom legyen«, hogy »ne legyenek problémák«." (175. l.). A nemzetiségi jogoknak a túlburjánzása szerzőnk szerint mindmáig tart, a hatóságok „erőszakosan kiterjesztik, sokasítják e jogokat, miközben a kisebbség is újabb követelésekkel hozakodik elő..." (175. l.) Így állandósul a románságra leselkedő halálos veszedelem. Ezt a helyzetet tűrhetetlennek tartja a szerző. Mielőtt azonban a végső megoldás lehetőségéről elmélkedve, fölteszi a drámai kérdést: „De mit teszünk mi románok — faggatja immár a népet —, ha egy szép napon, persze a legdemokratikusabb módon azt követelik tőlünk, hogy szedjük a sátorfánkat („vegyük hátunkra folyóinkat") és álljunk odébb ebből az országból?! Ezt a követelést is meghallgatjuk, vagy mit teszünk?" (175. l.)

Azt hiszem, nincs példa rá az emberiség történelmében, hogy egy államalkotó többségi nép létét a kisebbség veszélyeztette volna. Csak bomlott agyú politikusok próbálták elhitetni ennek a lehetőségét — elterelvén az istenadta nép figyelmét az igazi gondokról.

Lăncrănjan tragikus hangszerelésű kérdésfölvetésében — „álljunk odébb?" — mindaz benne rejlik, amit egyesek a nemzetiségi kérdés végső megoldásaként emlegetnek. A legcélravezetőbb módszernek ő is a nemzetiségi jogok negligálását tartja; az etnikai csoportok gyors asszimilálását, a teljes „homogenizálódást". Az „egynyelvű szocialista nemzet" megteremtésének ez a legrövidebb útja; ez az „ultima ratio".

Lăncrănjan uszító cikkgyűjteménye több mint ötvenezer példányban jelent meg: közfogyasztásra, népnevelésre szánva. Légből kapott „tényföltárásai", minősítései sérthetik a magyar népet, ezen belül az állampolgári hűségről bizonyságot tevő romániai magyarság méltóságérzetét: már ezért sem intézhetjük el egy kézlegyintéssel a könyvet. Nem játszhatjuk el, hogy mit sem tudunk róla, hogy nem hallottuk, nem láttuk, hogy tehát mondanivalónk sincs az üggyel kapcsolatban.

A szerző úgy véli, hogy nálunk némelyek mértéktelenül aggódnak a romániai magyarság sorsáért. Ez a könyv éppen annak bizonysága, hogy semmilyen aggodalom nem lehet sem túlzó, sem fölösleges.

LÁSZLÓ ANNA RAJZA